

AMERIKAI TANTERVREVISIO.

(Befejező közlemény.)

Az egyöntetűség.

A collegiumokba való felvétel követelményeiben az egyöntetűség volt a jelentés azon tárgya, mely végelemzésben, ezen észleletre vezetett . . . Napjainkban a vélemények erős harcztot vívnak a nemzetiességet és egyéniességet illetőleg, nagy hajlammal, különösen a nevelésben az egyéniesség (individualism) felé. Véleményem szerint a közép- és az egyetemre előkészítő iskolákban a collegiumok tétovázó és eltérő kiváncsi iránt káros szolgáltság honol . . . ; ennek az egyöntetűségben való megállapodás által kellene elháríttatnia

A tanulmányok kiválasztását nagy mértékben a lélek természete és a természeti s polgári környezet általános jellege állapítják meg ; e tény az egyöntetűség lehetőségére utal. A középiskolai oktatás nem a részletezés szaka, és ha van is ott elkülönítés, az eltérésben némi egyöntetűségnek kell lennie. Az Egyesült Államokban a kormányzat s a polgársultság hagyományainak általános egyöntetűsége áll fenn . . . ; ezért nincs ok, a miért a nép- és középiskolai nevelés, a különböző intézetekben, azonos ne legyen.

A tárgyak kiválasztása.

Egy fontos pontra nézve kénytelen vagyok a jelentés szövegétől eltérő véleményt nyilvánítani. Azon czikkekre utalok, melyek azt tartalmazzák, hogy a tanulmányok választása a középiskolában viszonylagosan közömbös lehet, — föltéve, hogy a választott tárgy jó képzést nyújt. Ezen nézet a nevelést alakivá teszi, a nélkül, hogy kellő tekintettel volna a tartalomra. Itt a természet és a lélek világa jöhet tekintetbe. A természet, ha jelentése valósul, mindenkire nézve ugyanazon értelmű és a benne előforduló különböző jelenségek mindenkit ugyanazon módon hatnak meg. Az emberi nem története, a fejlődés fokain, mindenki számára ugyanazon tartalmú. . . A léleknek ugyanazon erői vannak minden emberi lényben. . . Innen én azt következtetem, hogy a nevelés tudománya lehetséges ; hogy lehetséges a tanulmányok kiválasztása általános hasznuk szempontjából. . .

Pusztá alak, pusztá erő, tartalom nélkül, semmit sem jelent. Az erő ép az ismeret által erő. Azt a világot, melyben erőinket használunk kell, először meg kell értenünk, hogy azt hasznunkra fordíthassuk. A jelent nem a történet olvasásának ereje (képesége) által értjük meg,

hanem az által, a mit a történelem tartalmaz. . . Ezért a nevelés, mely a világ és a gondolkodó alany összes szemléletéből valamit fel nem ölel, az erő bölcös és hathatós használatára, adatokban szűkölködik.

A tanulmányok elemezése.

E tételt illetőleg, az albizottsági munkálatoknak egymással való helyes viszonyba hozatala végett, a bizottság tisztének tartottam volna, hogy az, az ismeretek mezejének egy-egy részét képviselő minden főtárgy természetét és fontosságát gondosan elemezze. — A számok ismerete, konkrét és elvont alakjaikban, a térviszonyok tudása, mint olyanok, melyek a világ lényeges nézőpontját képviselik, s a szabatos okoskodás fontos képzését szolgálják, — egyaránt szükségesek. A természettudományok sok mindent felölelnek . . . : mindezek a műveltség gyakorlati oldalával és az emberiség jóllétével vannak kapcsolatban s megvédnek a babona és tévedések ellen. A történelmet, melyben az ember a jelen megértését leli s belátást nyújt a jövőbe, mely az erkölcsi gondolatok hatalmas forrása, nem szabad elhagynunk. Hasonló mondható az anyanyelvről. . . Az æsthetikai és erkölcsi képzés felette lényeges. Nem szükség, hogy e végből a középiskolák a tanulmány sajátlagos tanfolyamát létesítsék. Van száz út melyen az ízlés mívelhető, s a művészet eszméjének kifejtésére az irodalom a legjobb eszközök egyike. . . Az erkölcsi elem a helyes nevelés igaz természetéhez tartozik. Ezen ismeretekhez a történelem, az életrajz és irodalom közvetlenül járulnak.

Immár a classikai nyelvek tanulmányához értünk. Ha azokban semmi egyéb, mint az alaki képzés, nincs, akkor annál jobb, minél előbb elhagyjuk azok tanulmányát. De mi abban értékes tartalmat is találunk. A népek és intézményeik jellemébe való belátás, azok műveltségének felfogása, irodalmuk szépsége, azoknak saját nyelvünk ismeretéhez való gyakorlati járulása — fontos tartalmat képeznek, melyek a görög és latin classikusok tanulmányozása által vehetők birtokba. A modern nyelvek közül, hasonló következtetés alapján, a német választható.

Iparkodtunk kimutatni, hogy a tanulmányok választása nem közönyös. . . Mindegyiknek viszonylagos fontossága szabatosan meg nem mérhető, de ebben bennünket a gyakorlatnak és eszélyességnek kell vezetnie.

A tanfolyamok szervezete.

Megengedvén, hogy az előadottak azon tárgyak, melyeknek a középiskolai tantervben meg kell lenniök, mint leglényegesebbet, az időelemet kell fontolóra vennünk . . . Bizonyos eltéréseket, a középiskolai tanfolyamok némely pontját illetőleg, meg kell engednünk. Így azon növendékeknek, kik a classikai tanfolyamot választják, a rendes modern tervtől el kell térniök.

Összehasonlítás végett, ezen értekezés végére kimutatásokat helyeztem, melyek a tárgyakat, az elemzésben megjelölt, négy fejezet alá — mennyiségtan, természettudományok, történelem és angol, idegen nyelvek — csoportosítják.

A bizottság által megjelölt tárgyak kimutatása. Az első tábla a kilencz albizottság számára külön kijelölt tárgyak csoportjait, osztályozva, tünteti fel.

Az albizottság javaslatait előtűntető kimutatás. Miután az albizottságok külön működtek, mint ez a kimutatásból is látszik, csaknem minden pont kiigazításra szorul. Az első év számára összesen heti 22 időszak (óra, lecke) ajánlatik, a második számára $37\frac{1}{2}$, a harmadikra 35, a negyedikre $37\frac{1}{2}$. A terv készítőinek, némely kevésbé lényeges kihagyásával, vagy kevesebb tárgyat kellett választaniok, vagy pedig a kimutatás idő és rendi vonatkozásait kellett kiegyelteniök. Ez utóbbi eljárás ajánlatosabbnak látszik.

A tanfolyamok ajánlott rendezését előtűntető kimutatás. A magam részéről a tanterv készítését a gyermeknek az ismeretvilághoz való viszonyára kívánám alapítani; óhajtanám a mennyiségtant, a természettudományokat, a történelmet és az irodalmat alapvetőkké tenni, az idegen nyelvekre nézve pedig a kiegészítés vagy módosítás és helyettesítés által szeretnék gondoskodni. A mennyiségtan számára a jelen mértéket elfogadnám, a természettudományoknak az albizottságok által javasolt számát azonban korlátoznám. A tanulmányokat, az együvé tartozásnak megfelelőleg, négy csoportba — mennyiségtan, természettudományok, történelem és angol, idegen nyelvek — sorozván, a négy szakasz egyikéből vett időt a történelemhez és angolhoz adnám. . . A latin számára megközelítőleg a szokásos időt kívánám nyújtani, a classikai tanfolyamban azonban a természettudományok és mennyiségtan némi részét göröggel helyettesíteném. Azon esetben, ha még egy idegen nyelv is felvétetik, annak el kell különíttetnie, vagy a munka minden szaka számára szánt időnek kell megrövidíttetnie, vagy további helyettesítések létesítendőik. . .

A tanfolyamokat feltűntető kimutatások, a mint azokat a bizottság, a tárgyakat összehasonlítás végett újra osztályozva, csoportosította. A bizottság által bemutatott négy tanfolyam-minta megítélésére, a megvitatásra való tekintettel, a következők figyelembe vételét ajánlom.

1. Noha a tanfolyamok előnyére, úgy a mint azok vannak, sok hozható fel, — mindazonáltal azt hiszem, hogy azok ellen, inkább vagy kevésbé, a következő kifogások tehetők: az elrendezés egyszerűségének, a helyes osztályozásnak és arányosságnak hiánya, a tárgyak tanítási idejének megszakítása és helytelen kimérése, a csekély fokú takarékoság és azon tévedés, hogy a tanulmányok száma nem megfelelőleg korlátoztatik.

2. A négy tanfolyam mindegyike számára 80-at, mint fösszeget, végén föl, minden egyes csoport viszonylagos száma a következő :

Tanfolyamok	Mennyiségtan	Természet- tudományok	Történelem és Angol	Idegen nyelvek.
Classikai	14	9	18	39
Latin tudományos ...	14	18	19	29
Modern nyelvi	14	18	19	29
Angol	14	18	30	18

Úgy látszik, hogy, az angol tanfolyamot kivéve, az idegen nyelvek a méltányos és helyesnél nagyobb arány szerinti időben részesülnek és hogy a történelem és angol, egy idegen nyelv mellett, igen nagy részt igényelnek.

3. Kétséges, hogy vajjon a felsőbb algebra a középiskolai tanfolyamba tartozik-e, noha azt tervezetembe én is felvettem.

4. A természettudományok tervezete sérti a minden tárgy számára oly igen sürgetett egyenlő idő elvét. Igen sok természettudományi tárgy van felvéve. Jobb négy természettudományi tárggyal foglalkozni, minden évben egygyel, mint a számot megkétszerezni, mindegyik számára fél évvel. Ha például, mint legfontosabb természettudományi szakokat, a természettani földrajzot, a természettant, vegytant és élettant kiválasztjuk, — látni fogjuk, hogy a bizottság ezekhez: 1. a növény- vagy állattant, 2. a csillagászatot, 3. a meteorológiát, 4. a geológiát vagy physiographiát és 5. a physiológiát adta. A második és negyedik évben, egymás mellett, két természettudományi tárgy van képviselve.

5. A tanfolyamok kettejében, a classikain kívül, a második és negyedik évben (kivéven mint óhajt a negyedikben), semmiféle történelem nem fordul elő.

6. Miután néhány középiskolában, minden tanfolyamban ugyanazon tárgy tanítandó, úgy látszik tévedés van abban, hogy, ezen kevés esetben, szakaszok alakítása volt szükséges.

Záró-szó.

A tízes bizottság jelentését illető intézményekből a leginkább kiemelendőknek a következőket tartom : a tárgyak értéke határozott és világos elemzésének hiányát és pedig az albizottság ajánlatainak egybevetése előtt; azon körülményt, hogy a bizottság a tanulmányok egyenértékűségének legszűlső elve érdekében foglalt állást; a minta tanfolyamok szervezésében, a gyakorlati részletek hiányát . . .

Felette kívánatos volna, hogy ezen pontok további megfontolás tárgyává tétetnének. . . Utalnunk kell arra, hogy az iskolák nagy százaléka a kutatásnak főleg gyakorlati és alaki eredményeit fogja tekin-

teni, — ezért a minta tanfolyamoknak oly nagy fontossága. Hozzátehetem, hogy az albizottságnak azon javaslata, miszerint bizonyos tárgyak a népiskola időszaka alatt vezettnének be, egy illetékes bizottság számára, a legrövidebb idő alatti s leggondosabb, továbbá mindenre kiterjedő megfontolására érdemes.

Végül legyen szabad a bizottság tagjai és különösen a teher legnagyobb részét magára vállalt elnök iránt szívem mélyéből eredő elismerésemnek kifejezést adni azon megállapodásokért, melyek kell, hogy ez országban a legszükségesebb munka kezdetét képezzék.

(Lásd a táblázatot a 624—625. oldalon.)

A tízes bizottság jelentésének méltatása.

A közoktatásügy szervezetének javítására irányuló mozgalmak Európa-, sőt mondhatjuk világszerte folyamatban vannak. Hazánkban e mozgalmak annál erélyesebben léptek fel, mivel az évszázadokon át el lévén nyomva, a jelen létért kellett neki küzdenie: jövőjének biztosítására — oktatásügyére — nem fordíthatta figyelmét. Ily körülmények között előhaladottabb népek intézményeinek ismerete felette sok tanulságot rejt magában.

Ez ok indított engem arra, hogy az Egyesült Államok u. n. „Tízes bizottságá”-nak jelentését bemutassam. Nagyon jól tudom én azt, hogy nálunk mind arra, a mi onnan a tengeren túlról származik, az amerikanizmus bélyegét, olyan szélhámosság félet, ütök; más oldalról azonban, legkomolyabb irányú közlönnyeinkben is, mind gyakrabban találkozunk amerikai intézményekre vonatkozó ismertetésekkel. Ép ez utóbbiak példája indított engem arra, hogy azon mozgalmat, mely közvetlenül a középiskolák, közvetve pedig az oktatás minden foka érdekében, az Egyesült Államokban 1891-ben megindult és a melyhez arányaiban hasonlót a nevelés történetében hiába keresünk, megismertessem.

Érzem e feladattal szemben erőim gyengeségét: ép ez indított arra, hogy ne magával a jelentéssel foglalkozzam, hanem annak ismertetését azon férfiú tollából közöljem, ki az előkészítő bizottságnak is tagja volt s ismertetését, a jelentés közzététele után két hóval, tehát az összes illetékes tényezők megnyilatkozása után, írta.

A bizottság egyéb tagjai közül, mint Európában is ismeretesebbeket Eliot W. Károlyt, a Harvard-egyetem elnökét (Cambridge, Mass.), mint elnököt, dr. Harris T. Williamot, a nevelésügy főbiztosát (Washington D. C.) kívánom felemlíteni.

Nem szándékozom sem a jelentéshez, sem ismertetéséhez commentárt fűzni, nem mulaszthatom azonban el az azon elvre s néhány

A tanulmányok összehasonlító kimutatása.

Az albizottság javaslata szerint.

Ajánlott csoportok	Mennyiségtan	Természet tudományok	Történelem és Angol	Idegen nyelvek
A bizottság által kijelölt tárgyak, szám szerint kilencz	5. Mennyiséggt.	6. Természettan, Csillagászat, Vegytan. 7. Természetrajz (Élettan, beleértve a növény- és állattant). 9. Földrajz, földtan és meteorologia.	8. Történelem, Polgári kormányzat és Politikai gazdaságtan.	1. Latin. 2. Görög. 3. Modern idegen nyelvek.
Első év, időszakok(óra)22. Második év, időszakok 37½	Algebra 5 Algebra és mértan 5	Csillagászat (12 héten) 5	Történelem 3 Angol 5 Történelem 3 Angol 5	Latin 5 Német 4 Latin 5 Német 4 Görög 5 Francia 4
Harmadik év, időszakok 35	Algebra és mértan 5	Növény- és állattan 5 Vegytan 5	Történelem 3 Angol 5	Latin 5 Német 4 Görög 4 Francia 4
Negyedik év, időszakok 37½	Felső algebra és trigonometria 2	Természettan 5 Physiologia (½ év) 5 Földtan (½ év) meteorologia (½ év) 3	Történelem 3 Angol 5	Latin 5 Német 4 Görög 4 Francia 4
	17	28	32	61

A tanfolyamoknak ajánlott csoportosítása (részletesen nem megjelölve, megfontolásra).

Minden oszlopra átlag heti 4 időszak számítandó.

	Mennyiségtan	Természet tudomány	Történelem és angol	Idegen nyelvek	Művészet
Első év, 16 v. 20 időszakok,	Algebra	Természet tani földr.	Történel. Angol	Latin	Ugyanaz
Második év, 16 v. 20 óra,	Algebra és mértan	Természet-tan	Történel. Angol	Latin Német *	"
Harmadik év, 16 vagy 20 óra,	Algebra és mértan	Vegytan	Történel. Angol	Latin Német Görög **	"
Negyedik év, 16 v. 20 óra,	Felsőbb algebra és Trigonometria	Élettan	Történel. Angol	Latin Német Görög	"
	16	16	16	16	

* A mennyiben a német vétetik, ez külön veendő, a növendéknek 16 helyett 20 órát adván.
** Ha a görög vétetik, általa a természettudományok helyettesítendőek a két utolsó évben és a mennyiségtan az utolsó évben. (L. Report of the Commissioner of Education. 1892/3 1473 lap).

A tizes bizottság által csoportosított tanfolyamok.
Classikai. (A tanulmányok összehasonlítás végett osztályozva.)

	Mennyiségtan	Természet-tudomány	Történelem és angol	Idegen nyelvek
Első év	Algebra 4	Term. földr. 3	Történelem 4 Angol 4	Latin 5
Második év	Mértan 3	Természett. 3	Történelem 3 Angol 2	Latin 5 Német 4
Harmadik év	Algebra és mértan 4	—	Angol 3	Latin 4 Német 4 Görög 5
Negyedik év	Trigonometria és felső algebra 3	Vegytan 3	Angol 2	Latin 4 Német 3 Görög 5
	14	9	18	39
<i>Latin tudományos (term.)</i>				
Első év	Algebra 4	Term. földr. 3	Történelem 4 Angol 4	Latin 5
Második év	Mértan 3	Természett. 3 Növény v. állattan 3	Angol 2	Latin 5 Német 4
Harmadik év	Algebra és mértan 4	Csillagászat és Meteorologia 3	Történelem 2 Angol 3	Latin 4 Német 4
Negyedik év	Trigonometria és felső algebra 3	Vegytan 3 Geologia, Physiologia 3	Angol 4	Latin 4 Német 3
	14	18	19	29
<i>Modern nyelvi.</i>				
Első év	Algebra 4	Term. földr. 3	Történet 4 Angol 4	Német 5
Második év	Mértan 3	Természett. 3 Növény és állattan 3	Angol 2	Német 4 Francia 5
Harmadik év	Algebra és mértan 4	Csillagászat és Meteorologia 3	Történet 2 Angol 3	Német 4 Francia 4
Negyedik év	Trigonometria és felső algebra 3	Vegytan 3 Földtan, Physiologia 3	Angol 4	Német 3 Francia 4
	14	18	19	29
<i>Angol.</i>				
Első év	Algebra 4	Term. földr. 3	Történet 4 Angol 4	Latin, német v. francia 5
Második év	Mértan 3	Természett. 3 Növény v. állattan 3	Történet 3 Angol 3	Latin, német v. francia 5
Harmadik év	Algebra és mértan 4	Csillagászat és Meteorologia 3	Történet 4 Angol 5	Latin, német v. francia 4
Negyedik év	Trigonometria és felső algebra 3	Vegytan 3 Geologia, Physiologia 3	Történet 3 Angol 4	Latin, német v. francia 4
	14	18	30	18

fontosabb mozzanatra való utalást, melyet, illetőleg melyeket a mozgalomban ilyeneknek vélek.

A magam részéről azon főelvet és vezérgondolatot, mely a tízes bizottságot szükségkép vezette, s a mely továbbá úgy tekinthető, mint az Egyesült Államok tanférfaainak hitvallása, az ismertető következő nyilatkozatában vélem feltalálhatni: «Nálunk ez országban az állásnak nincsenek megszabott előfeltételei és a szegény ember fiának ugyanazon előjogai vannak, mint a magas állású és gazdag emberének» . . . «és én nem kívánnék ajánlani oly tervet, mely a rendek- és az életben megszabott helyzet idegen országbeli felfogásán alapszik». — E kijelentés más szavakkal azt teszi, hogy minden ország közoktatásügyének oly szervezettel kell bírnia, a milyen kormányformája. Az abszolút uralomnak más tanügyi szervezet felel meg, mint a rendi alkotmánynak és ennek ismét más, mint a népképviselői alkotmánynak. Hiába van egy országnak a legszabadelvűbb népképviselői alkotmánya, ha annak közoktatásügyi rendszere a rendi alkotmány, sőt az abszolút kormányforma alapján áll. A honpolgárok egyenlősége, szabadsága mindaddig, míg a leendő polgárok a népiskolából már 9, 10 évvel elvonatnak, írott malaszt marad.

Ezen elv folyamánának tekinthető a bizottság azon javaslata is, hogy a különböző tanulmányok a középiskolában, úgy terjedelem, mint minőség tekintetében, ugyanazon mérték szerint taníttassanak, úgy a collegiumba (egyetem) fel-, mint az életbe kilépők számára.

Ugyanazon elv vezette a bizottságot akkor, midőn a különböző intézetek közötti szerves, egymást nem keresztező, kapcsolat rendszerét oly szigorúan alkalmazta. Bizonyára e kapcsolat lebegett Baker J. előtt, midőn azon kérdést vetette fel, hogy «Nem kellene-e népiskolai tanfolyamaink elemzését még egyszer fontolóra vennünk?» Itt meg kívánom jegyezni, hogy Baker ez óhaját azóta az u. n. «Tizenötös bizottság» második albizottsága a «tanulmányok egymásra vonatkozása a népnevelésben» cz. dolgozata által kívánta teljesíteni. (L. Report of the Commissioner of Education 1893/4. évf. 489 l.).

Fontosnak tartom, hogy a bizottság a megterhelés kérdését, mely nemcsak a mi tanférfainkat, de az összes európai államokét is, oly régóta foglalkoztatja, de a kiknek minden kísérlete annak megszüntetésre, újabb megterhelésre vezetett, igénytelen felfogásom szerint a lehető legsikeresebben oldotta meg: készebb volt e baj orvoslása érdekében nem a bi-, de a quadrifurcatiót létesíteni. A bizottság álláspontját igazolja azon körülmény, hogy egy 14 életévet betöltött ifjú már megválaszthatja, hogy mely irányban kíván haladni, vagy haladhat.

E ponttal van kapcsolatban a tanulmányok egyenértékűségének kérdése. Ismertető azon véleményének ad kifejezést, hogy a bizottság túlment a határon, midőn megengedte, hogy a «tanulmányok választása

a középiskolában viszonylagosan közömbös lehet, föltéve, hogy a választott tárgy jó képzést nyújt». Szerinte kell, hogy a tantervben az emberi tudás minden köre meglegyen. Ha a tanulmányok egyenértékűsége úgy értelmeztetik, hogy az egészen külön területeket felölelő ismeretszakok — pl. földleírás és mennyiségtan, nyelvészet és természettan — egymást helyettesíthetik: akkor az ismertetőnek teljesen igazat adok. Ha azonban az egyenértékűség az egymással rokon szakokat illetőleg — pl. modern és classikai nyelvek, mennyiség- és természettan — kétségbe hozatik: kénytelen vagyok a bizottság álláspontjára helyezkedni.

Hasonlóképp nem helyeselhetem az ismertető azon eljárását, mely a tanulmányok egyenjogúságát illető felfogásának az által kívánt kifejezést adni, hogy a különböző tanulmányokra a tantervben egyenlő időt szabott ki. Lehet két tanulmány teljesen egyenjogú, de ebből még nem következik, hogy elsajátításukhoz is egyenlő időre volna szükség. Az idő mennyiségét a tapasztalat állapítja meg. Ebben a tekintetben, véleményem szerint, a bizottság helyes úton haladt. Abban azonban igazat kell Bakernek adnom, hogy az egyszer már megkezdett tanulmány, mint ez a bizottsági tervezetben, a természettudományok egyik-másik ágát illetőleg, fel van véve, félbe nem szakíthatók.

Ezek voltak azon előtörő gondolatok, melyeket lelkemben a tengeren túli tanférfiak nagyszabású munkálata keltett, a mivel beszámolni már csak azért is kötelességemnek tartottam, mivel valamely terv helyessége az alapjául szolgáló elv helyességétől függ.

A szakbizottságok kívánalmaival nem óhajtok különlegesen foglalkozni, mivel a magam részéről is igen természetesnek találom, hogy minden ilyen bizottság a saját szakja számára, nem tekintve az egésznek összhangját és nem helyezkedve egyetemes álláspontra, minél nagyobb tért kíván biztosítani. Az egyetemes bizottság hivatása az így támadt túlköveteléseket a kellő mértékre leszállítani.

SOMOGYI GÉZA.

MÉG EGYSZER A POLGÁRI ISKOLÁK VISZONYÁRÓL A KÖZÉPISKOLÁKHOZ.

Ilyen cím alatt jelent meg ugyanis Vietórisz József úrtól a «Magyar Pædagogia» f. é. 8-ik számában egy tanulmány, melynek tévedéseit és a belőlük folyó következtetéseket nem hagyhatjuk szó nélkül, nehogy úgy tűnjék fel a dolog, hogy «qui tacet, consentire videtur».

Szívesen mérjük össze e helyütt ellenargumentumainkat a cikkíró úr argumentumaival, mert az a remény él bennünk, hogy a tárgyilagos